

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЧЕРЕЗ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК

Агієнко І. В.

(Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
ім. акад. В. Лазаряна, м. Дніпропетровськ)

Інформація і наукове знання набувають значення головного економічного ресурсу у сучасному суспільстві. Але тут виникає проблема балансу прав виробників і користувачів інформації з точки зору законодавчо закріплених норм права інтелектуальної власності. Інформаційні ресурси бібліотек в умовах сучасного комунікаційно-технологічного вибуху опиняються на лезі цієї проблеми, особливо актуальної для вищих навчальних закладів.

З однієї сторони, автори наукових публікацій як суб'єкти правовідносин мають виключне право на дозвіл або заборону їх використання і на передачу цих прав іншим особам (наприклад, редакції, де вперше друкується текст відповідної статті у збірнику чи текст підручника або монографії), з іншого боку – найбільш актуальною така наукова публікація є для того навчального закладу, де працює автор. Цілком логічно буде її поява у відкритому інформаційному доступі через бібліотечний ресурс цього ВНЗ, де мотивованими споживачами такої інформації є студенти і колеги автора. До появи електронних носіїв інформації фактично такої проблеми балансу прав не існувало, бо доступ до публікації міг бути забезпечений тільки одним шляхом – придбанням відповідного збірника чи книги (підручника). При чітко визначеному порядку доступу до певних масивів наукової інформації у вигляді звітів, дисертацій, статей, який ґрунтувався на можливості фізичного доступу до їх друкованих екземплярів, з великою ймовірністю можна було відстежити правомірність користування ними. Сучасні технології актуалізували необхідність широкого використання інформаційних ресурсів в електронному вигляді і, несподівано для багатьох науковців, сформували неоднозначну для них проблему вільного доступу до результатів їх інтелектуальної діяльності, яка має правовий, економічний і навіть етичний аспекти.

Норми чинного вітчизняного законодавства з інтелектуальної власності та міжнародні конвенції, до яких приєдналася Україна (насамперед Бернська, яка стосується авторського права), дозволяють бібліотекам вільне відтворення примірників твору тільки репрографічним способом, і тільки з визначеною законом метою.

Міжнародний досвід функціонування електронних бібліотек відкритого доступу містить варіанти компромісу з правовласниками інформаційних об'єктів, який базується насамперед на позиції авторів. Але пошук такого компромісу в межах норм авторського права – складна справа для бібліотек, особливо вітчизняних вищих навчальних закладів, де для значної частини науковців вільний інформаційний простір є ще незвичним і з багатьох причин неприйнятним (серед них – можливість плагіату, втрачена вигода від продажу друкованих видань тощо).

Один з важливих кроків до такого компромісу – формування традиції передачі авторами більшості своїх наукових публікацій для відтворення на електронних носіях бібліотеками вищих навчальних закладів, які можуть регулювати вільний інформаційний доступ до їх змісту хоча б у стінах вищого навчального закладу та обмежувати порядок їх копіювання. Але це – справа часу і коректної наполегливості відповідних адміністративних структур ВНЗ.

Більш значущим для вирішення даної проблеми може стати інший крок: ініціювання бібліотечним співтовариством внесення змін до діючого законодавства з авторського права з оглядом на можливості нових технологій. Потреба таких змін доведена зростаючими можливостями використання інформаційних ресурсів сучасних бібліотек.